Annus I. - Vol. I. Die 1 Septembris 1909 Num. 16

ACTA APOSTOLICAE SEDIS

COMMENTARIUM OFFICIALE

ACTA PII PP. X

LITTERAE APOSTOLICAE

BEATUS CLEMENS MARIA HOFBAUER, SACERDOS PROFESSUS CONGREGATIONIS SS. REDEMPTORIS, IN SANCTORUM COELITUM ALBUM REFERTUR.

PIUS EPISCOPUS
SERVUS SERVORUM DEI

Ad perpetuam rei memoriam. — Ineffabili Dei providentia sanctus Clemens Maria Hofbauer inter septentrionales nationes suscitatus est, qui afflictam apud eas tunc temporis rem catholicam erigeret ac restitueret. Ipse enim debilitatam popularium suorum fidem, collapsos mores, exemplo, verbis, operibus redintegrare conatus est: ipse erga hanc apostolicam beati Petri Sedem neglectum ac pene intermissum obsequium revocavit: ipse religiosis sodalibus suis, sancti Alfonsi filiis, viam laboriosissime expedivit, qua, vix eo vita mortali functo, Vindobonam feliciter inducti sunt ac cito in longinquas terras propagati. Igitur exsultat laetitia animus, quod auspicatissimo hoc die Nobis contingat, pro supremo eo munere, quo, tametsi indigni, Ecclesiam Dei administramus, adeo bene meritum virum in Sanctorum numerum adscribere eumque totius orbis christifidelibus demonstrare, cuius eximias virtutes sedulo imitentur, quemque apud Deum adhibeant deprecatorem.

Ortus est Clemens Maria tenui fortuna, Tassovici in Moravia anno MDCCLI, ante diem VII kalendas ianuarias, ac eodem die baptizatus, Ioannes est appellatus, quod nomen in Clementem posterius commutavit. Patrem nactus est Petrum Paulum Hofbauer, lanium; qui viridi aetate anno MDCCLVIII, cum interiisset, Maria Steer mater nondum septennem puerum nutrivit, pieque educavit. Ille vero, et maternae disciplinae obsequens, et sua sponte, adultas virtutes in tenera aetate prae se ferebat, assiduas

fundens preces, ieiunans, quibus abstinebat aequalibus pauperibus dividens cibos, sacras aedes antiquius, quam pueriles iocos celebrans. Quare eum vulgo homines admirabantur, diligebant condiscipuli, magister ludi laudabat, loci sacerdotes observabant, quibus Sacrum facientibus pie ministrare in deliciis habebat.

Equidem in sacrum eorum ordinem cooptari, iam tum beatus puer flagrabat desiderio: cum vero ad vacandum studiis nullae suppeterent opes, contra vero victum quaeritandi urgeret necessitas, anno MDCCLXVII, matre patriâque domo relicta, *Zuaim*, urbem propinquam, petiit, et arti pistoriae tres annos apud Franciscum Dobsch operam dedit. Deinceps pistor fuit in Bruckensi coenobio canonicorum Praemonstratensium; ibique locus ei datus est, eximium in proximum amorem exhibendi, in magna annonae caritate, quae fuit anno MDCCLXXI, atque in typho, qui deinde grassatus est. Coenobii illius abbas erat Gregorius Lambeck, qui, adolescentem diligens, eum sibi famulum addixit veniamque ei concessit, ut in coenobii gymnasio litteris latinis operam daret. Sed, anno MDCCLXXV, Gregorio vita functo, Ioannes e coenobio egressus est, cumque sacris disciplinis studendi non daretur potestas, a terrenisque deliciis abhorreret animus, vitam solitariam in oppido *Mühlfrauen* agere instituit. Quam vix per annum continuare datum fuit, donec Iosephus II imperator lege vetuit, ea ratione vitam duci: tunc deserta solitudine, ad urbem *Budwitz* se contulit, ibique slavico sermone didicit loqui.

Anno vero MDCCLXXVIII, Vindobonae pistoriam faciebat Ioannes, in taberna *a piro ferreo*, una cum Petro Kunzmann, cum quo Romam ad Apostolorum sepulcra pedibus peregrinatus est. Pariter, anno MDCCLXXXII, alterum pedestre iter Romam ambo iniverunt, consilio non revertendi Vindobonam, sed solitariam vitam in Italia suscipiendi. Igitur Roma Tibur petierunt, et, consilio patrando nacti opportunum locum, a Barnaba Chiaramonti urbis eius Episcopo, qui fuit postea Summus Pontifex Pius VII, solitariorum vestibus induti sunt, nominibus mutatis: Ioannes enim est appellatus Clemens, Petrus vero Emmanuel. Cum vero in ea solitudine Clemens comperisset, haud solitarii magis vitam, quam apostoli, a se Deum exposcere, Vindobonam est reversus, ut theologiae operam daret.

Ibi id sancto viro fauste contigit, quod cum Thaddaeo Hübl, et ipso sacerdotium adipisci exoptante, amicitiam contraheret; quodque, ad tolerandam vitam, piarum quarumdam sororum, cognomine Maul, uterque subsidiis uteretur: contigit vero id infaustum, quod in doctores inciderint, qui, prout eius tempestatis erat, haereses novatorum catholicae doctrinae permiscere non vererentur. Quamobrem, divinarum rerum scientiam ex purissimo fonte haurire exoptantes, optimum consilium arbitrati sunt, Romam petere. Offenderunt ibi sodales a SS. Redemptore, paulo ante a

sancto Alfonso institutos; quorum mirati pietatem, petierunt in numerum eorum adscribi. Prolixo sunt animo excepti, quamquam peregrini erant, et Clemens erat iam tres et triginta natus annos, Thaddaeus tres et viginti: ac, breviore tirocinio peracto, professi sunt religionem, ante diem XIV kalendas Aprilis MDCCCLXXXV, et decem post diebus Aletrii sacerdotio aucti sunt.

Romae in theologicis studiis cum aliquid temporis insumpsissent, Vindobonam sunt reversi, ut sancti Alfonsi congregationem in ea civitate constituere aggrederentur. Verum exploratum eis fuit, per leges a Iosepho II latas, nullum locum dari huiusmodi negotium in ditione Austriaca administrandi. Igitur iussi Stralsundam in Pomeraniam se conferre, dum eo habent iter, Emmanuel Kunzmann fuit obvius, qui iam fuerat quum pistoriae Vindobonensis tabernae, tum Romanarum peregrinationum, tum Tiburtinae solitudinis Clementis socius; eumque in congregationem SS. Redemptoris, ut laicum sodalem, exceperunt.

Varsavia ea tempestate Polonici regni erat caput, in eaque Germanorum non parvus numerus causâ negotiorum commorabatur. His, si fidem catholicam profitebantur, proprium erat templum sancto Bennoni dicatum, in quo caeremonias iam curaverant patres e Societate Iesu: qua exstincta, nec amplius ullus erat, qui serviret templo, nec Germanorum incolarum, qui spiritualem curam gereret. Ergo Varsaviam Clemens sociique eius cum advenissent, pontificio Legato optimum visum est, non sinere illos ulterius progredi, Germanorumque eis animas procurandas committere: ac rei huiusce transigendi a moderatoribus eorum facile veniam impetravit. Quare Clemens, quique cum eo erat, anno MDCCLXXXVII, Varsaviae ad sancti Bennonis concesserunt. Ac initio quidem, ut erant alienigenae, civium Varsaviensium adversas experti voluntates, maledicta obtrectationesque patienter toleraverunt, gloriam Dei unice quaerentes et salutem animarum, proximorumque commoda studiosissime procurantes.

Incredibile est, pecuniae quantam vim pauperibus Clemens divideret. At orborum puerorum potissimum miserebatur, quorum magnus numerus erat, per bella, quae tunc crudeliter agebantur, parentibus necatis: eis apud sancti Bennonis aedificavit orphanotrophium sedulamque eorum, tamquam mater amantissima, curam gerebat: suis manibus lavabat mundabatque, docebat christianae religionis rudimenta, per ostia atque tabernas, quibus eos nutricaretur, eleemosynas quaeritabat; grandiores factos diversis artificiis per idoneos magistros instituebat, ut vitam possent tolerare, vel, quos vitae religiosae proclives comperiret, in sodalium suorum numerum cooptabat.

Viri tantam caritatem Varsavienses cives suspicientes, iam suum erga eum animum mutaverant, iam ei favebant templumque sancti Bennonis,

non ex urbe modo frequentes adibant, sed e continentibus etiam agris. Interea enim alios plures sibi ille socios adsciverat, sive natione Germanos sive etiam Polonos, qui sacra suis popularibus ministrarent, aliquot etiam Gallos, qui patrios tumultus turbasque fugientes illuc confugerant. Quare in eo templo, quum Germanico, tum Polono sermone, pluries in die habebantur conciones ac sacri ritus piaeque exercitationes, ad excolendam christifidelium religionem. Aede sacra refecta, aucta et ornata, splendido apparatu divinus cultus celebrabatur; magnificae supplicationes ducebantur; sacrae expeditiones, et Varsaviae et in provincia eius susceptae sunt: quare ad meliorem frugem multi sunt homines adducti aut hebraei vel haeretici ad fidem catholicam. Pro sacris concionibus errores refutabat Clemens, quos mali libri insinuabant, ab iisque legendis homines deterrebat; pios simul impiis libris opponebat ac praecipue sancti Alfonsi scripta inter populum disseminare conabatur. Cum vero unius urbis finibus, quo flagrabat, nequiret studium beatus vir continere, anno MDCCXCV, sodales a SS. Redemptore in urbem *Mietau* induxit, quod Curlandiae provinciae est caput; anno MDCCCII, in oppido *Lutkowa* et *Radzumin*.

Verum maximo eum opere pungebat, quod, Iesu exstincta Societate, iuventutis institutio iaceret, et sacrae disciplinae abiectae essent. Ergo Varsaviae instituit ephebeum, in quo optimis artibus adolescentes imbuti ut quemque appellabat Deus, clerici fierent aut inter religiosos sodales exciperentur. Postquam vero regnum Poloniae est eversum, et Varsavia urbs in ditionem Borussiae regis cessit, Polonis suis institutis infausta quaeque providens, animum Clemens adiecit, ut sodalitio a SS. Redemptore in Germania quaereret tutiores sedes, in iisque adolescentes pie docteque instituti curaret.

Quare, a viro principe Ioanne Schwarzenberg invitatus, volenti animo in praedium eius, anno MDCCCII, se contulit, ut in vetere quodam et corruente coenobio a monte Tabor nuncupato sodales Alfonsianos collocaret, ibique sesquiannum mansit, ad novam domum constituendam, sodales confirmandos, iuvandam christifidelium plebem. Inde cum in Italiam cum tribus clericis peregrinatus esset, quos sacerdotio initiari curaret, annoque MDCCCIV Varsaviam rediisset, certior factus est, montis Tabor sodales intolerabili quarumque rerum inopia premi. Accurrit igitur, ut afflictos erigeret, egestatemque eorum, si qua potestas daretur, sublevaret. Cumque simul consueto studio, ad excolendas populi christiani animas, operam daret, fama eius per vicinitatem pervulgata, Tribergo legati ad eum advenerunt, qui civitatis eius nomine peterent, ut illuc quoque mitteret ex suis sodalibus, qui rem religiosam eodem fervore procurarent. Eo cum quibusdam sodalibus ipse profectus est, eorumque opera brevi res immutatae sunt: namque fides renovabatur, pietas excitabatur, adventabant pe-

regrinantium turbae, ut pietati satisfacerent et sancti viri verba exciperent. Unde Dei inimicorum impotens dolor exstitit, qui moliti sunt, ut Alfonsiani sodales eo in oppido manere vetarentur.

Igitur Clemens perfugium aliquod in urbem *Babenhausen* quaesivit, ac venia principis Anselmi de Fugger, religiosos sodales clericosque operam studiis dantes, Tribergo et e Tabor coenobio, illuc deduxit: ipse hospitio utebatur parochi Weinriedi, quod oppidum mille fere passus aberat. Erat ibi assiduus in confessionibus excipiendis, habendis concionibus, aegrotantibus ac morientibus visitandis, aspera per itinera, per pluvias, nives atque pruinas. *Babenhausen* saepius petens, scholas visitabat, obambulantibus adolescentibus animumque recreantibus humanissimum se comitem praebebat, fratri Noberto, minus perito coquo, in cibis praeparandis erat auxilio. Verumtamen hic quoque ab impiis hominibus depravatisque clericis maledicta multa, convicia, obtrectationes Clementi religiosisque eius sodalibus toleranda fuerunt. Cum vero Babenhausensis principatus regno Bavarico addictus est, sodales a SS. Redemptore per vim inde deturbati in Helvetiam confugerunt.

Quamquam, paulo ante eam expulsionem, ex iis locis iam Clemens decesserat, trepidis nuntiis excitus, quos Varsavia receperat, ut laborantibus suis ope, consilio, denique praesentia praesto esset. In itinere tamen aliquantum constitit Vindobonae, ut denuo periclitaretur, an quid ibi loci suae congregationi inveniri daretur. Ut vero perspexit, huiusmodi rei nullam spem esse, iter pergens, mense decembri anni MDCCCVI, Varsaviam pervenit. In ea civitate, quotquot erant impii et catholicae veritatis hostes, quotquot occultis societatibus nomen dederant, sodales a SS. Redemptore, quos Bennonitas nuncupabant, odio implacabili prosequebantur; quippe exploratum erat, hoc esse iis in locis Ecclesiae catholicae columen ac validissimum propugnaculum. Horum creverant spiritus, cum Gallorum exercitus Varsavia potitus est, quos sperabant infestiores etiam atque Borussos religioni fore. Neque impias eorum spes imminuerat, quod, anno MDCCCVII per conventionem a *Tilsit* appellatam, ea regio Saxoniae fuerit adiudicata, cuius Fridericus Augustus rex, quamvis religione esset catholicus idemque pius ac benevolus, totus tamen erat in Gallorum imperatoris potestate. Quare illi in nefarium bellum pertinacius instabant, ac religiosos sodales, obtrectationibus, mendaciis, libellis petebant, in scenis plebeculae maledictis et conviciis eos obiectabant, sperantes, his se artibus turbas esse concitaturos atque eos per ignominiam exturbaturos.

Ac res quidem flagitiosis eorum inceptis prospere cessit. Nam sabbato sancto anni MDCCCVIII, centurionum militumque Gallorum petulantia, inter ipsos sacrae aedis parietes tumultuatum est. Lutetiam Parisiorum delata re, iussus est Saxoniae rex patres Bennonitas e Polonia exterminare.

Igitur, ante diem XII kalendas Iulii, urbe militaribus praesidiis occupata, militum valida manus ad sancti Bennonis emissa est, qui sodales omnes a SS. Redemptore, nullo facto iudicio, velut nocentes homines, curribus imposuerunt, et in castrum *Cüstrin*, quae in provincia Borussica Brandeburgensi est munita urbs, deductos in custodiam dederunt: tum, aliquo spatio intermisso, iussus quisque est in patriam regionem redire: quare Clemens, cum uno clerico Martino Stark, Vindobonam perrexit. Ita tot, tam graves diuturnique labores, uno temporis puncto, miserrime sunt ad nihilum redacti: sub idem enim fere tempus, sodales a SS. Redemptore e reliquis etiam domibus disiecti sunt, quas in Polonia aut in Russia instituerant.

Haud tamen tam gravi casu Clemens fractus est: qui Vindobonae eo animo apud Italicorum templum constitit, ut omnes labores de integro suscipere paratus esset, in animarum utilitatem. Ut vero eum non fugiebat, securitatis urbanae custodes in se oculos intentos habere suasque actiones diligenter investigare, ratus est, primis eis temporibus, habendis sacris concionibus esse sibi abstinendum. Igitur, segregem ducens vitam, non intermissis precibus operam dabat, divinum cultum in ea Italicorum aede singulari pietate procurabat, ritus catholicos inusitato quodam decore atque honestate celebrabat. Viri pietatem ac studium cives admirantes coeperunt id templum frequentare illique peccata confiteri. Nec vero obliti eius erant veteres illi amici et contubernales, quibuscum necessitudinem contraxerat, cum Vindobonae pistor erat: cumque ad eorum domos saepe invitaretur, ipse inter coenandum convivarum animos piis sermonibus excolebat.

Interim sancti viri pietatis et in fovenda populi religione alacritatis cum fama percrebresceret, Sigismundus de Hohenvarth Vindobonensis Archiepiscopus eum elegit, qui sanctimonialibus Ursulinis a confessionibus esset earumque templi rector. In domicilium ergo se contulit, quod ab eis, una cum cibo quotidiano, praebebatur. Hoc tempore ipse arbitratus est, sibi oblatam esse facultatem, aliquanto maiora in aimarum utilitatem aggrediendi: cuius rei iudicatu difficile est, utrum maior esset difficultas, an necessitas. In summa enim quum improborum hominum audacia, tum segnitie ac stupore christifidelium, unus omnium Clemens non dubitavit catholicam fidem verbis atque actionibus constanter profiteri ac prae se ferre; omnium primus perarduum opus suscepit, ut pietatem pristinam referret et hominum religionem, velut a sepulcro, ad vitam excitaret. Plurimum quidem exemplo proficiebat: in templo enim Ursulinarum cum Sacrum faciebat, cum fidelibus sanctam Eucharistiam dividebat, cum habebat supplicationes, dignitatem atque fervorem viri et quas effundebat lacrimas ita homines mirabantur, ut quadam invincibili vi ad Deum et

caelestia, ipso eius conspectu, sese pertrahi sentirent. Aedem, quam squalidam horridulamque acceperat, sordibus emundavit, decoravit ornamentis; supellectilem, vasa, vestes, quae postremo ad cultus divini decentiam dignitatemque pertinerent, comparavit. Ita restituta aede et instructa, Ecclesiae catholicae caerimonias, assidue, sancte, honestissime in ea conficiebat, per festos dies apud frequentem intentumque populum habebat conciones.

Hisce concionibus inconcussam suam fidem, in Deum caritatem, in Matrem eius ac Caelites, in mortales omnes, infundere in auditorum animos pro viribus nitebatur; eâque se facilitate in eos insinuabat, ut mente convinceret, flecteret voluntates, corda permoveret: quare ad sermones eius plebecula concurrebat; at cum ea permixti nobiles ac divites et ecclesiastici viri divinarum disciplinarum peritissimi. Cumque dissoluti quoque ac derisores adolescentes eo identidem convenirent, non semel est factum, ut talium etiam, orationis vi, pervicacia frangeretur quique venerant ad irridendum, a sancto viro demisse peterent, ut suam exciperet confessionem eiusque discipuli aut etiam religiosi sodales evaderent. Nec, si quae erant res, quibus imperantium voluntates offendi possent, aut si qua catholica dogmata pervagantibus erroribus maxime adversarentur, de iis, ut ceterorum concionatorum fere consuetudo erat, caute tacebat: sed libere constantissimeque loquebatur, prout ferre necessitatem et animarum utilitatem arbitrabatur. Unde hominum non exiguus numerus, sermonibus eius commoti, errores abiiciebant, perditos mores emendabant, atque ad Deum se et ad virtutem conferebant.

Hi vero, a quo fuerant ad Deum perducti, in eius disciplinam se studiosissime tradebant eique confitebantur peccata: quamobrem Clementi in excipiendis confessionibus multum laboris ac temporis erat quotidie consumendum; miramque industriam sedulitatemque in sacro obeundo munere expromebat. Haud diu poenitentes retinebat: sed, intima eorum penetrans, quin opportuna remedia praeberet cuique, neminem dimittebat. Existimans reliquarum virtutum columen humilitatem esse, humiliabat poenitentes; simul erga Deum et Matrem eius excitabat eorum confidentiam, atque anxios tranquillos faciebat; fugiebat immodica ac nimia; mansuetudinem adhibebat, quam numquam a gravitate et prudentia seiungebat. Ad poenitentiam et exomologesim peccatores adigere, omnibus viribus, omnibus industriis nitens, ad hoc publicas adhibebat conciones, ad hoc privata colloquia et familiares suasiones; hoc a Deo suppliciter petebat ac beatam Virginem sanctosque interponebat deprecatores; ut hoc impetraret, corpus afflictabat: quoties vero desiderii fiebat compos, id ei optatissimum accidebat atque gestiebat laetitia animus.

Erga alienos adeo sollicitus, in Ursulinas virgines, suis curis potissimum permissas, mirum qua alacritate uteretur: praesertim cum ad mille ab

eis puellae educarentur; quare sperandi suberat locus, caritate Dei flagrantibus institutricibus, eâdem caritate tenellos adolescentularum animos ut ipsae accenderent eaeque vicissim in domesticos suos, in parentes necessariosque ignem hunc divinum essent iniecturae. Ergo omnes nervos, in collapsa virginum disciplina restituenda, intendit, quibusdam ex illis frustra reluctantibus, quae malebant in ea laxitate iacere. Vigilabat, ut, quibus divino Sponso votis adigebantur, sancte praestarent; peccantes suaviter corripiebat vel, si severitate erat opus, severius castigabat; auctor eis ut otium obtrectationesque odio capitali haberent; item tristitiam; at crucem hilari ac volenti animo amplecterentur; humilitatem in deliciis haberent, quippe quae virtutum est radix et principium. Quare, monitis sancti viri illis obsequentibus, curis respondentibus, disciplina regularis brevi relata est et Ursulinarum monasterium refloruit.

Verum, si qua ex religiosis sororibus vel ex puellis apud illas commorantibus morbo arripiebatur, tunc vero paterna Clementis sollicitudo maxime prodibat: invisebat eam, solabatur, suadebat non in aerumnae, sed in Dei insignis beneficii numero eum morbum haberet. Quod si letalis morbus erat, praesto erat assidue, caelestia solatia deprecabatur morituraе, animos addebat, quibusque spiritualibus praesidiis, usque ad ultimum anhelitum, eam afficiebat. Sed ne extranei quidem aegri ac moribundi Clementi leviori erant curae, non sine illorum animarum maximo fructu. Cuius rei ita per civitatem pervulgata erat fama, ut, si gravius quis aegrotaret, nec modo de corporis, sed de animae quoque eius salute iam desperaretur, omnibus adiumentis frustra adhibitis, ad sancti Hofbauer caritatem extremum refugium esset. Ille vero sui potestatem, quavis ex causa numquam negabat; sed promptus alacerque accurrens et in itinere Dei virginisque Mariae opem implorans et aliorum quoque, praesertim Ursulinarum sororum, adhibitis deprecationibus, viribus adeo nitebatur supernisque iuvabatur praesidiis, ut etiam contumacissimos ac Dei legisque eius iamdiu oblitos in eius gratiam semper fere reconciliaret. Ita plurimas, ex ipsis inferni faucibus animas ereptas, salvas praestitit.

Vicem illorum magno opere dolebat Clemens, qui extra catholicam Ecclesiam degunt: cumque sciret, tales quoque homines, concionum suarum adductos fama, eis saepe interesse, eorum mentes ac voluntates trahere ad catholicam veritatem studiose conabatur. Numquam vero conviciis homines laedebat, sed proponebat catholicae religionis dignitatem atque decorem, dogmata declarabat, Sacramenta illustrabat: his rebus desiderio audientium animos accedebat, ut sese tam sanctae religioni addicerent. Nec, quibus suaserit, sunt pauci inventi: quippe fervore hominis invitabantur, ingenuitate quaque in Deum proximumque caritate

aestuabat; simplicitatem et perspicuitatem mirabantur, qua coram doctis atque rudibus de abstrusis fidei mysteriis agebat; verebantur vitae sanctimoniam, quae e vultu, ex oculis, ex habitu elucebat. Itaque singulis fere hebdomadis erat aliquis, magni etiam hominis ac doctrinae vir, qui aut ex haeresi fidem catholicam profiteretur aut hebraeus baptismum exposceret.

Pueros Clemens diligebat ab iisque diligebatur: qui, si quando obvium habebant, viae se addebant comites domumque usque prosequebantur eum. Ipse fidei rudimenta eos docebat, eorum animum conformabat ad sanctam synaxim primum excipiendam; apud parentes instabat, ut pie liberos instituerent. Cumque moleste ferret, quod per id tempus Vindobonae ephebea non exstarent, in quibus catholice adolescentes instituerentur, Adamo Müller ac deinceps Friderico de Klinkowström fuit auctor, ut darent huic negotio operam eisque, in eo transigendo, auxilio fuit. Puellae vero, quae ab Ursulinis educabantur, paternae ei curae fuerunt.

At ne corporales quidem proximorum necessitates neglectui erant: pauperum sollicitus, praesertim si quos, ex locupleti statu deiectos, paupertatis pudebat, eos ut iuvaret, libenter ipse cibo abstinebat. Pauperibus pecuniam, vestes, cibaria, panem potissimum afferebat. Misericordem enim sancti hominis voluntatem pernoscentes, seu pistores amici eius, seu sanctimonialium a Visitatione moderatrix, panes ei dono mittebant, quos ille, domo mane egrediens, iniiciebat in crumenam atque interdiu esurientibus dispertiebat. Cum vero, in ea publicae rei inclinatione, Ursulinae virgines, quibus a confessionibus erat, rei familiaris facta iactura, in inopiam incidissent, quis narrare posset, qua sollicitudine, quibus industriis earum egestatem conatus sit sublevare? Maximis in angustiis, aliquando ad eas vim pecuniae non mediocrem attulit; eiusque inductus auctoritate Cardinalis Olmutiensis Archiepiscopus ab imperatore fratre impetravit, ut ex imperiali gaza devotarum mulierum aes alienum dissolveretur.

Clemens, postquam totum diem, ad gloriam Dei amplificandam, impigre absumpserat, cum tandem domum vespere concedebat, non eum quies, sed nova quaedam et gravis et fructuosissima occupatio exspectabat. Inveniebat enim amicis discipulisque domum refertam: viginti erant, triginta, postremis annis etiam quinquaginta adolescentes, alii operam theologiae dantes, alii medicinae aut legibus, cum iisque publici scribae permixti: hos humanissime excipiebat iuvenilesque animos familiaribus colloquiis, cohortationibus excolebat, piis lectionibus, quas enarrationibus interpellabat. Nec universorum modo, sed singulorum quoque sollicitus erat: nemini assentabatur, sed ingenue veritatem proferens eorum spiritualia commoda quaeritabat; iuveniles continebat spiritus; casti-

gabat, si quem peccantem deprehendebat, sive dives ille esset seu pauper, omnibus aeque iustus; alacres volebat eos esse atque sinceros: nam, si qui pietatem simularent, ab iis vehementer refugiebat. Quare fidentes ii iuvenes eximiis his artibus, ea sanctitate, ea facilitate hominem praeditum unice diligebant ac reverebantur, ex oreque eius pendentes ei se omnino permittebant. Ita, ex vespertino hoc labore, uberes ille fructus percepit: nam, de eo domestico amicorum circulo, alii quidem exstiterunt actuosi sacerdotes, divinae gloriae et animarum salutis studiosissimi; alii evangelica consilia sequuti congregationi a SS. Redemptore aut religiosis aliis sodalitiis sese addixerunt; alii, qui laici manserunt, in suo quisque instituto ac statu, integritatis, innocentiae, religionis singularia exempla praebuerunt; omnium plurimum valuit opera, ad collabentem in ea civitate et pene afflictam rem catholicam erigendam et confirmandam.

Verum, in saluberrimis inceptis aggrediendis, quo alacrior sanctus Hofbauer erat, eo suberat maior causa catholici nominis inimicis, qui rerum summam fere tenebant in manibus, eum odendi omnibusque viis perniciem eius conandi. Igitur eius nomen apud archiepiscopalem Curiam detulerunt: quo ex periculo cum ille evasisset, apud Franciscum I imperatorem, uti noxium hominem arguerunt, qui, ad publicam tranquillitatem tutandam, ex finibus imperii deturbandus esset: at negavit imperator, sese virum, civem Austriacae ditionis, exsilio indemnatum multare. Ut vero compererunt inimici homines, congregationis a SS. Redemptore, cui in eo imperio legitimus locus non erat, Clementem esse sodalem, nullam iam ei incolumitatis rationem superesse arbitrati sunt. Denuntiantibus necesse esse desciscceret a congregatione aut Austriam relinqueret; non dubitavit ille confirmare, quam deserere religionem, malle se patria carere. Qua significatione viri laetitia illi gestientes ad imperatorem retulerunt, petere patrem Hofbauer, ut per eum sibi fas sit in terras longinquas transmigrare.

Beatus vir, quamquam moerebat impendentem calamitatem, omnia tamen Deo sedato corde permittebat. At non eâdem animi aequitate usus est Vindobonensis Archiepiscopus, cui indignum visum est, et illum per dolum iniuriamque circumveniri, et pastoralibus suis curis commissae civitati tantam iacturam exsilio illius imponi. Quapropter, tametsi senectute pene erat confectus, adiit imperatorem, resque quo in loco essent aperte demonstravit. Ipsis iis diebus Romam erat imperator profecturus; quare, Praesulis sermone commotus, de eo negotio quidquam, absente se, statui vetuit. Romae interim Pius VII Pontifex per Legatum suum Vindobonensem quum de eximiis sancti Hofbauer in religionem promeritis, tum de vexationibus, quibus exagitabatur, admonitus fuerat. Cum ergo Franciscus I, Austriae imperator, anno MDCCCXIX, Romam advenit, de

hac re cum eo Pontifex familiariter colloquutus, facile principi persuasit, adeo eximium virum per nefas affici molestia. Cuius rei cum maximo opere imperatorem poeniteret rationemque excogitaret, qua illata homini damna resarcirentur, Vincentium Darnaut sacerdotem, quem a confessionibus habebat, adhibuit in consilium: hic vero negavit, quidquam posse accidere Clementi exoptatius, quam si congregationem a SS. Redemptore in Austria constituendi fieret potestas. Perplacuit imperatori res, qui ex ipso itinere litteras Vindobonam dedit, vi quarum iussus est pater Hofbauer congregationis leges exhibere, et proponere rationem, qua in Austriam ipsa induceretur. Ille, insperata laetitia commotus, mandatum alacriter curavit; octobrique mense ipsius anni MDCCCXIX, supplicem libellum tradidit imperatori, de congregatione a SS. Redemptore in Austriam im ferenda.

Ecce ergo Clemens antiquissimi voti factus est compos. Verumtamen non placuit Deo, fidelem servum exoptatum rei eventum suis oculis percipere: ut qui in diuturno vitae curriculo tot sanctissima incepta disiici conspexerat, tot labores dissipari, huic, ne in extrema quidem aetate, vel spiritualis voluptatis aliquid in hoc mundo concederetur. Equidem corporis robustas vires natura nactus erat: eas tamen deminuerant iamque plane exhauserant et aetas exacta et numquam intermissi labores; longinqua itinera per imbres nivesque aut per solis aestum pedibus obita; laboriosae conciones; ad exedram poenitentiae multas quotidie horas sessionis productae; noctes ad morientium lectum vigilatae. Quamquam corporis deficientes vires pristina animi supplebat alacritas eademque in Deum ac proximum caritas: quare nihil laboris in confessionibus excipiendis remittebat aut in habendis concionibus aut in discipulis docendis hortandisque.

Ita fractus consumptusque, ante diem VII idus martias anni MDCCCXX, ad sacram Italorum aedem se contulit, solemne Sacrum acturus, in solatium animae mulieris principis Iablonowskae, quae diem supremum nuper obierat Romae, ac de congregatione a SS. Redemptore bene in Polonia meruerat. Ut vero, in perfrigida tempestate niveque maxima, pedibus illuc perrexit, adeo gravior factus est morbus, ut Sacrum conficiendi vires vix suppeditaverint. Inde curru domum vectus lectulo iacuit, ac morbi dolores molestiasque remediorum patienti animo toleravit, medico in omnibus morem gerens discipulisque, qui, cum famulus nullus esset, ei ministrabant. Quos ex vetere instituto non intermittebat solari, docere, imo et eorum audire confessiones. Corpore languescente, erat animus ad Deum erectus, quem ferventibus precibus petebat: nullum ei desiderium, nulla voluntas, nisi ut voluntati illius se plane subiiceret. Tertio idus martias, summo ardore morientium sacramenta excepit: postquam vero

cum morte diem solidum luctatus est, idibus martiis, meridies cum esset, sonumque aes sacrum ederet, contigit ut eius discipuli ceterique, qui adstabant, in moribundum intenti, animum id soni non adverterent: tum ille, viribus extremis collectis, monuit eos, horam esse Virginem ab angelo salutatam invocandi. Id cum pie ipsi praestitissent, e precibus surgentes deprehenderunt, sanctum virum iam animam egisse.

De eius obitu in vulgus ut rumor exiit, omnium commoti sunt animi frequentesque ad cadaver concursus facti sunt: nec magis pacem ei deprecabantur a Deo, quam deprecatorem apud Deum adhibebant; reverenter mortua membra osculabantur; quaerebant aliquid secum inde auferre, quod ut sanctas reliquias colerent. Cum vero illo ipso die cadaver elatum est, incredibile est dictu, nullo condicente, quanta convenerit undique multitudo prosequentium ad cathedrale templum, velut ac de viro ageretur, qui amplissimum dignitatis locum in re publica tenuisset. Advenerant ex suburbiis pauperum greges, viduarum, puerorum, artificum, qui gratum pro acceptis beneficiis animum postremo significarent; antecessores atque auditores ex archigymnasio, qui supremos magistro redderent honores; permixti his publici scribae, tribuni, centuriones, humanis artibus, litteris, scientiis exculti viri, sacerdotes, religiosi sodales, patricii homines, matronae nobilissimae; ipsum cadaver duodecim adolescentes humeris sustentabant vel nobiles vel honesto loco nati. Ita, inter magnas conspicientium turbas, ad sancti Stephani maximum templum ventum est: unde postridie cadaver ad coemeterium sanctae Mariae ab *Enzersdorf* est delatum, et, expiatorio Sacro celebrato, ibi conditum.

Clementis mortalibus reliquiis magnus ibi habitus honor. Ad eius enim sepulcrum cuiusvis ordinis et conditionis homines quum Enzersdorfio affluebant, tum e vicinis oppidis et Vindobona ipsa venerabundi peregrinabantur, tumulum floreis coronis decorantes atque ex eo glebas, terram, flores, herbulas tollentes. Inventi etiam sunt, qui erga sanctum virum hac re promerent pietatem, quod iuxta eius ossa se sepeliri voluerint. At magno opere interim eos sancti Clementis discipulos pigebat, qui, stratam ab eo viam alacriter ingressi, congregationi a SS. Redemptore sese addixerant, eiusque Vindobonae domum feliciter instituerant; pigebat, inquam, parentis dilectissimi corpus, alieno in loco, tam longe a se, servari atque honorari. Illud igitur, anno MDCCCLXII, pridie nonas novembres, ad suum templum sanctae Mariae Scalaris, sonantibus tintinnabulis, inter maximam christifidelium frequentiam, Vindobonam deportaverunt et in honestissimo sepulcro peramanter deposuerunt. Quae dum aguntur, mulier quaedam pectore laborans, et a medicis deposita, subito est restituta sanitati. Quare in sanctum Hofbauer hominus est pietas aucta, et ad novum eius sepulcrum ampliores in diem honoris significationes delatae.

Nec tamen interea sancti viri virtutum e sodalium animis, amicorum, discipulorum omniumque, qui eum cognorant, memoria exciderat; neque eius praeclarae sanctitatis refrixerat populi christiani opinio; convalescebatque vulgo eius opis fiducia et exspectatio deprecationis, praesertim cum nova quotidie proferrentur beneficia, eo sequestre, non sine prodigio a Deo impetrata. Igitur hisce de rebus, anno MDCCCLXIV, Vindobonensis Archiepiscopi potestate ordinaria, quaestio instituta est; tabulisque eius Romam delatis et a sacrorum Rituum Congregatione cognitis, Pius IX Pontifex Maximus, ante diem XVI kalendas martias anni MDCCCLXVIII, commissionem manu sua signavit, de Clementis Hofbauer ab eadem sacra Congregatione causa beatificationis et canonizationis suscipienda. Igitur minora iudicia peracta sunt, et de singulis virtutibus auctoritate apostolica confectae quaestiones: quibus a sacra Congregatione ternis comitiis mature perpensis, idem Pontifex Maximus, anno MDCCCLXXVI, pridie idus maias, solemniter decrevit, constare de virtutibus theologalibus, fide, spe et caritate in Deum et proximum, nec non de cardinalibus, prudentia, iustitia, fortitudine et temperantia earumque adnexis venerabilis servi Dei Clementis Mariae Hofbauer, sacerdotis professi e congregatione SS. Redemptoris, in gradu heroico, in casu et ad effectum de quo agitur.

Tum de miraculis aggressum est iudicium, ac duo sunt proposita: unum instantaneae perfectaeque sanationis adolescentulae Agnetis Fiath a coxalgia scrophulosa, imminente sinistri femoris spontanea luxatione; alterum instantaneae perfectaeque sanationis Mariae Hoffmann ab hernia crurali sinistra incarcerata, letalibus stipata symptomatibus. De utroque postquam ter disceptatum est, constare decrevit Leo XIII Pontifex Maximus, ante diem IX kalendas martias, anno MDCCCLXXXVI. Idemque, anno eodem, ante diem XI kalendas decembres, decrevit, tuto procedi posse ad solemnem venerabilis Clementis Mariae Hofbauer beatificationem. Nec ita longo interposito intervallo, anno MDCCCLXXXVIII, ante IV kalendas februarias, apud Vaticanam beati Petri aedem, solemne concelebratum est, quo Clemens Maria Hofbauer in beatorum caelitum est numerum relatus.

Cum vero, ipso deprecante, nova a Deo patrata miracula dicerentur, idem Pontifex Leo XIII, anno MDCCCXCVI, ante diem XVIII kalendas ianuarias, resumptionis causae signavit commissionem. Tria tum miracula protulerunt postulatores; ex his duo probaverunt. Primum, anno MDCCCCV, mense martio, factum est Neapoli, eoque sanitatem recuperavit Amalia Conte, quae septimum iam mensem aegra trahebat sicca arthritide laborans; morbusque in dies ingravescens in insanabilem anchylosim cesserat. Beati Clementis icone laevo genu fervidis cum precibus admota,

mulier, cui ante artum movendi nulla supererat facultas, sustentaculo proiecto, repente vita, motu, vigore praeditum habuit.

Alterum miraculum contigit in Malerdorfiensi coenobio sororum Franciscalium, februario mense anni MDCCCXCVII. Vigora Verzinger in devotarum virginum erat numero, quae tubercolosi pulmonari iactabatur: morbus autem, cum accederet pleurites acuta eiusdem indolis tubercularis, ita ad fatalem exitum properabat, ut supremis sacramentis mulier munita fuerit. Institutis vero, ad sanctum Clementem exorandum, precibus novendialibus, sub earum exitum, Vigora tranquillo somno arripitur, ex eoque mane expergefacta integre ac perfecte sanata e lectulo surgit.

De huiusmodi prodigiis, postquam, iuxta institutum a maioribus morem, apud sacrorum Rituum Congregationem est disceptatum, Nos, ante diem IX kalendas februarias huius anni MDCCCCIX, solemniter ediximus, constare de duobus propositis miraculis, scilicet de primo instantaneae perfectaeque sanationis Amaliae Conte ab arthritide sicca in sinistro genu; atque de altero, instantancae perfectaeque sanationis Vigorae Verzinger a tuberculosi pulmonari et pleuritide. Iterumque decrevimus, VI kalendas maias, tuto procedi posse ad solemnem beati Clementis Marie Hofbauer canonizationem.

Quibus omnibus expletis, tradito a maioribus more, Consistorium secretum indiximus, in quo, ante diem III kalendas maias huius anni, Fratrum Nostrorum sanctae romnae Ecclesiae Cardinalium sententiam rogavimus. Qui, de beati Clementis Hofbauer rebus gestis, virtutibus et miraculis de rebusque in eius causa actis, dilecti Fratris Nostri Cardinalis Sebastiani Martinelli audita oratione, perplacere sibi responderunt, eximium illum virum in Sanctorum numerum cooptari. Tum, Consistorio publico ipso eo die convocato, dilectus filius Philippus Pacelli Nostrae consistorialis aulae advocatus pro eiusdem Beati canonizatione diserte peroravit, de eaque quantocius celebranda Nobis humiliter supplicavit. Nos vero, cum animo reputantes, de negotio agi maximi ponderis et gravitatis, existimavimus, precibus, ieiuniis, largitionibus piisque aliis operibus, divini Spiritus adhuc esse implorandam opem, qui lucem claritatis suae super mentem Nostram effundere dignaretur. Interim, a sacra Consistoriali Congregatione datis litteris, curavimus, ut non viciniores modo venerabiles Fratres Episcopi, sed remotissimi quoque de tam gravi negotio fierent certiores, qui se ad Urbem conferrent Nobisque sententiam suam panderent, de honoribus Sanctorum beato Clementi Hofbauer ac Iosepho Oriol, quem cum illo coniunximus, decernendis. Hi ex universo orbe cum frequentes convenissent, de causa plane edocti, tum ex iis, quae acta coram Nobis iam fuerant tum ex sacrorum Rituum Congregationis documentis, quorum singulis

tradita fuerunt exempla, in semipublicum Consistorium coram Nobis coactum, ante diem III idus maias, convenerunt. Nec tantum venerabiles Fratres Nostri S. R. E. Cardinales, sed et Patriarchae, Primates, Archiepiscopi, Episcopi unanimi voluntate ad hanc canonizationem absolvendam Nos cohortati sunt. Cuius rei instrumenta, a dilectis filiis Sedis apostolicae notariis publice confecta, in tabularium sacrorum Rituum Congregationis relata sunt.

Igitur huiusce canonizationis solemnia celebrare in basilica vaticana constituimus, hac XIII die ante kalendas iunias, qua Domini nostri celebramus memoriam, qui, discipulis suis cernentibus, est elevatus in caelum, ut nos divinitatis suae tribueret esse participes. Ac templis statutis ad sacras indulgentias lucrandas, hortati sumus christifideles ut, vera cordis contritione, novensiles sibi sanctos facerent propitios, et benevolos caelestium donorum deprecatores.

Statuta faustissima dies cum advenerit, omnes tum saecularis, tum regularis cleri ordines, singuli romanae Curiae Praesules et Officales, venerabiles Fratres Nostri S. R. E. Cardinales, Patriarchae, Primates, Archiepiscopi, Episcopi convenerunt. Quibus solemni supplicatione praeeuntibus, Nos vaticanam basilicam ingressi sumus magnificentissime ornatam. Tunc dilectus Frater Noster Cardinalis Sebastianus Martinelli, praepositus canonizationi huic procurandae, perorante dilecto Filio Philippo Pacelli, sacrae consistorialis aulae advocato, vota nobis Sacrorum Antistitum detulit necnon religiosae familiae a SS. Redemptore, cumque iterum et tertio iisdem votis et precibus institisset; divini Paracliti afflatu Nos humiliter implorato, ad honorem sanctae et individuae Trinitatis, ad catholicae fidei incrementum et decus, auctoritate Domini nostri Iesu Christi, sanctorum apostolorum Petri et Pauli et Nostra, matura deliberatione, et voto Fratrum Nostrorum S. R. E. Cardinalium, Patriarcharum, Primatum, Archiepiscoporum, Episcoporum consilio, praedictum beatum Clementem Mariam, sacerdotem professum e congregatione Ssmi Redemptoris, eiusdemque congregationis ultra montes propagatoris insignis, sanctum confessorem esse declaravimus. Cui sociavimus eodem decreto beatum Iosephum Oriol, presbyterum beneficiarium Barcinonensis ecclesiae sanctae Mariae Regum. Memoriam sancti Clementis Mariae Hofbauer quotannis in martyrologio, die eius natali, referri mandavimus, et cunctis christifidelibus, qui ea die exuvias eius venerati fuerint, indulgentiam septem annorum totidemque quadragenarum perpetuo impertivimus. Gratiis deinde Deo optimo maximo actis, solemniter rem divinam fecimus, et post evangelii lectionem confertissimam et exsultantem multitudinem cohortati sumus, ut novensilium sanctorum gratiam, imitatione virtutum, sibi potissimum conciliarent. Deinde, benedictione apo-

stolica solemniter impertita, apostolicas has litteras manu Nostra et S. R. E. Cardinalium signatas, sub plumbo expediri mandavimus.

Habetis, filii dilectissimi, in sancto Clemente Hofbauer, quum reliquarum virtutum, tum potissimum constantiae et fortitudinis eximium specimen, quod non modo suspiciatis laudibusque efferatis, sed acri etiam studio imitemini. Quoties ille moerentibus oculis conspicatus est, diuturnorum ad Dei gloriam ac animarum salutem susceptorum laborum fructus, uno scelestorum hominum impetu, disiectos et ad nihilum redactos! Quoties quotque dissitis in locis, ab anno MDCCLXXXV, quo sacerdotio vix initiatus reversus est Vindobonam, ad annum MDCCCXX, qui vitae postremus fuit, congregationem suam a SS. Redemptore aggressus est ultra montes inferre ac firmiter stabilire! Quamquam vero tot conatus suos in vanum cedere videbat, fractus numquam est, numquam animum despondit. Nam Deo fidebat, ad gloriam eius ampliandam enitebatur: ex uno loco exturbatus, sese ad alterum conferebat, eosdemque labores in animarum salutem de integro suscipiebat. Verum tot eius laborum posteri uberrimos fructus perceperunt; atque hodie sanctus Clemens Vindobonensis apostoli nomen est consequutus; ac, eo vix vita functo, facta tandem discipulis eius copia se congregationi a SS. Redemptore addicendi, Vindobonae eam constituerunt; brevique illa in longinquas terras longe lateque propagata est. Ita fidelis servi Deus laboribus prolixe benedixit sanctaque eius optata implevit. Vos ergo, dilectissimi filii, sancti viri exempla imitemini. Nunc quoque catholicae fidei debacchantur hostes, eisque, tamquam mundi huius dominis, quae velint, omnia permissa esse videntur. Vos vero fortes estote neque cadatis animo; consurgite, ad proelia Dei strenue pugnanda; ingruentia mala a vobis, a familiis vestris, ab hominum consortio defendite; propugnate sanctam Christi fidem, hanc Sedem apostolicam, spiritualia vestra bona ac proximorum vestrorum; nolite hosti unquam cedere aut e pugna pedem referre. Ita constantiam vestram Deus omnipotens fortunabit atque Ecclesiae suae, christianis nationibus, christifidelibus omnibus faustiora tempora adducet.

Omnibus itaque, quae inspicienda erant, bene perpensis, certa ex scientia atque auctoritatis Nostrae plenitudine, omnia et singula praedicta confirmamus, roboramus atque iterum statuimus universaeque Ecclesiae catholicae denunciamus; mandantes ut praesentium litterarum transumptis sive exemplis etiam impressis, manu alicuius notarii subscriptis et sigillo viri in ecclesiastica dignitate constituti munitis, eadem prorsus fides adhibeatur, quae hisce Nostris litteris haberetur, si exhibitae forent atque ostensae.

Si quis vero paginam hanc Nostrae definitionis, decreti, mandati, relaxationis et voluntatis infringere vel temerario ausu contraire aut at-

tentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei et sanctorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum.

Datum Romae apud sanctum Petrum, anno Incarnationis dominicae millesimo nongentesimo nono, XIII kalendas iunias, Pontificatus Nostri anno sexto.

PIUS PP. X

Ego A. Episcopus Ostien. et Veliternen Card. OREGLIA A S. STEPHANO S. R. E. Camerarius S. C. Decanus.

Ego SERAPHINUS Episcopus Portuensis et S. Rufinae Card. VANNUTELLI Maior Poenitentiarius.

Ego A. Cardinalis AGLIARDI Episcopus Albanensis.

Ego VINCENTIUS Episcopus Praenestin. Card. VANNUTELLI.

Ego FR. Ep. Tusculanus Card. SATOLLI.

Ego FRANCISCUS DE PAOLA Episcopus Sabinensis Card. CASSETTA.

Ego MARIANUS tit. S. Caeciliae Presb. Card. RAMPOLLA DEL TINDARO.

Ego ANGELUS tit. S. Laurentii in Lucina Presb. Card. DI PIETRO.

Ego Fr. H. M.ª tit. S. Mariae de Scala Presb. Card. GOTTI.

Ego ALEXANDER tit. SS. Marcellini et Petri Presb. Card. SANMINIATELLI.

Ego PETRUS tit. SS. Quatuor Coronatorum Presb. Card. RESPIGHI.

Ego SEBASTIANUS tit. S. Augustini Presb. Card. MARTINELLI.

Ego BENIAMINUS tit. S. Mariae in Ara-Coeli Presb. Card. CAVICCHIONI.

Ego DOMINICUS tit. S. Priscae Presb. Card. FERRATA.

Ego CASIMIRUS tit. S. Marcelli Presb. Card. GENNARI.

Ego RAPHAEL tit. S. Praxedis Presb. Card. MERRY DEL VAL.

Ego OCTAVIUS tit. SS. Cosmae et Damiani Diac. Card. CAGIANO DE AZEVEDO

Ego PETRUS tit. S. Bernardi Presb. Card. GASPARRI.

Ego FRANCISCUS S. Mariae in Porticu Diaconus Card. SEGNA.

Ego Fr. IOSEPHUS CALASANCTIUS S. Hadriani Diaconus Card. VIVES.

Ego CAIETANUS S. Nicolai in Carcere Diaconus Card. DE LAI.

A. CARDINALIS AGLIARDI, *S. R. E. Cancellarius.*

Loco ✠ *Plumbi*

Raphael Virili, *Protonotarius Apostolicus.*
Augustinus Bartolini, *Protonotarius Apostolic.*

EPISTOLAE

I

AD AUGUSTISSIMUM ET POTENTISSIMUM IMPERATOREM MAHOMETUM V.

Au Très-Haut et Très-Puissant Souverain Mehmed V Empereur, Pie X Pape salut et prospérité.

Majesté,

Le témoignage de bienveillance toute spéciale qu'il a plu à Votre Auguste Majesté de Nous donner en délégant une Ambassade extraordinaire pour Nous remettre les lettres autographes et Nous annoncer Son avénement au Trône, a été particulièrement cher à Notre cœur. Nous sommes profondément touché de cette haute attention et de cette preuve d'estime de la part de Votre Majesté Impériale et Nous Lui en exprimons Notre très vive reconnaissance. Cette marque d'amitié Nous est d'autant plus agréable, qu'elle se rattache à l'heureuse époque où une pareille Mission avait l'honneur d'être envoyée, par l'un de Vos Augustes Prédécesseurs, au Pape Pie IX de sainte mémoire.

Nous aimons à redire combien il Nous a été consolant d'entendre les paroles d'éloges et de satisfaction que l'illustre Ambassadeur de Votre Majesté Nous a adressées, pour la fidélité et le dévouement des sujets catholiques de Votre Empire.

Nous prions Dieu d'accorder à Votre Majesté Impériale une vie longue et prospère au bien-être de tous Ses sujets.

Donné à Rome, près Saint Pierre, ce 11me jour de Juillet de l'année 1909, de Notre Pontificat la sixième.

PIE X PAPE

II

AD VINCENTIUM CARD. VANNUTELLI, RENUNTIATUM LEGATUM APOSTOLICUM ET PRAESIDEM CONVENTUS EUCHARISTICI COLONIAE AGRIPPINAE HABENDI.

Venerabilis Frater Noster, salutem et apostolicam benedictionem. — Annuus catholicorum conventus de amplificando fovendoque cultu sanctissimae Eucharistiae prope est iam, ut convocetur: quem scis hoc anno actum iri Coloniae Agrippinae sub initio mensis augusti. Optimo sane auspicio urbs vetusta ac nobilis, eademque professionis vitaeque catholicae in florentissima regione Rhenana quasi quoddam centrum, sedes habendi huius conventus delecta est: quae quidem, christianam sapien-

tiam, uti memoria est proditum, ab ipsius beati Petri discipulo edocta, quum fide et observantia erga Vicarium Iesu Christi, tum maxime pietate et religione erga Sacramentum altaris semper eluxit. Argumento rei sit vel unum templum illud magna diuturnaque molitione a maioribus, honori utique divinae maiestatis in Eucharistia delitescentis, exstructum, idque tam excellentis artificii tantaeque magnificentiae, ut in pulcherrimis orbis terrarum iure numeretur. Hac in opportunitate loci, non est mirum, si venerabilis Frater Episcopus Namurcensis, praeses decuriae coetibus Eucharisticis curandis, opera diligentiaque sua profecit uberrime. Etenim audimus, egregios viros e Coloniensi et clero et populo non paucos, in primisque Canonicos templi maximi, duce et auctore dilecto Filio Nostro Cardinali Archiepiscopo, iamdudum una simul elaborare alacres in omnibus apparandis rebus, quae ad conventum pertinent. Hunc igitur solemnem fore ac celebrem non minus, quam qui usque adhuc habits sunt, coniicere iam plane licet: eumdem vero aeque fructuosum eventurum Ecclesiae sanctae, libet de divina benignitate Nobis polliceri. Equidem recordantes, quae quantaque huiusmodi conventus incrementa attulerint communi pietati; et quantum ex eis, praesertim ex illo Londiniensi, Dominus Iesus honoris et gloriae ceperit, perfundimur gaudio: neque enim Nobis quidquam potius in optatis est aut esse potest, quam ut mysterium illud infinitae caritatis Christi cognoscant homines usque magis et revereantur et diligant. Quoniam autem decet Nos publicis his fidei significationibus non interesse solum, sed praeesse, intelligis quam libenter eidem dilecto Filio Nostro Archiepiscopo satisfacturi simus, roganti, ut unum e sacro Collegio Cardinalium Roma velimus mittere, qui, personem Nostram gerens, conventui praesideat. Itaque in te, venerabilis Frater Noster, qui saepe alias Nobis in simili munere fidem et sollertiam egregie probasti tuam, coniecimus oculos: eo vel magis, quod et in consilio generali coetibus Eucharisticis agendis principem locum, honoris causa, obtines; et piis quibusvis operibus, quae Eucharistiam attingunt, singulari adesse studio consuevisti. Quare his te litteris Legatum Nostrum renuntiamus, destinamusque Coloniam Agrippinam, ut ibi conventui Eucharistico, Nostro nomine, praesideas. Divinorum autem munerum auspicem, ac paterni animi Nostri testem, volumus, omnibus, quicumque vel cogendo conventui operam dederunt, vel eidem intererunt, universaeque civitati Coloniensi apostolicam benedictionem afferas, quam quidem praecipuo cum benevolentiae sensu, tibi, venerabilis Frater Noster, impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die XVI Iulii, in festo D. N. Mariae Karmelitidis, anno MCMIX, Pontificatus Nostri sexto.

PIUS PP. X

S. CONGREGATIO DE SACRAMENTIS

I

FRIBURGEN.

DUBIUM CIRCA CONLATIONEM SS. ORDINUM EXTRA TEMPORA, ET NON SERVATIS INTERSTITIIS, ALIENIS SUBDITIS.

In Congregatione generali, die 13 Augusti 1909 habita, proposito dubio, « utrum Episcopus, gaudens indulto conferendi Ordines extra tem« pora et non servatis interstitiis, eo uti possit etiam erga alienos subdi« tos, suorum Ordinariorum dimissorias habentes »; Emi Patres, re mature perpensa, respondendum censuerunt: « *Affirmative*, facto verbo cum SSmo ».

Sanctitas vero Sua, audita relatione R. P. D. eiusdem sacrae Congregationis Secretarii in audientia diei 15 Augusti 1909, Emorum Patrum resolutionem approbavit et confirmavit.

D. CARD. FERRATA, *Praefectus*.

L. ✠ S. Ph. Giustini, *Secretarius*.

II

VENETIARUM

DE FACULTATE DISPENSANDI AB IMPEDIMENTIS MATRIMONIALIBUS IMMINENTE MORTIS PERICULO.

In plenario coetu a S. Congregatione de disciplina Sacramentorum, habito die 13 mensis augusti anno 1909, dirimendum propositum est dubium, « utrum facultas dispensandi ad impedimentis matrimonialibus « imminente mortis periculo in casu art. VII decreti *Ne temere*, facta per « decretum huius S. Congregationis diei 14 Maii 1909, valeat dumtaxat « pro concubinariis; an etiamsi non agatur de concubinariis, sed alia adsit « causa ad consulendum conscientiae et (si casus ferat) legitimationi pro« lis? » Cui dubio Emi Patres responderunt: « *Negative* ad primam partem, « *affirmative* ad secundam ».

Die autem 15 praefati mensis et anni Ssmus D. N. Pius Papa X, audita relatione R. P. D. Secretarii eiusdem S. Congregationis, supra relatam Emorum Patrum declarationem ratam habere et confirmare dignatus est.

Datum Romae ex aedibus eiusdem S. Congregationis, die 16 mensis augusti anno 1909.

D. CARD. FERRATA, *Praefectus*.

L. ✠ S. Ph. Giustini, *Secretarius*.

S. CONGREGATIO CONCILII

PLATIEN.

TAXARUM

CIRCA ATTESTATIONES PAROCHIALES IN AMERICA CONCESSAS FIDELIBUS DIOECESIS PLATIENSIS.

Die 3 Iulii 1909

SYNOPSIS DISPUTATIONIS. — Episcopus Platiensis supplici libello exponit S. Sedi, quod e sua dioecesi multi migrant in Americam, et postea, plus minusve longo lapso tempore, ad proprios lares revertuntur, secum deferentes fides illorum parochorum, seu parochiales attestationes baptismatis filiorum, quos in America procrearunt. Idem vero Episcopus Platiens iussit, has attestationes a parochis dioecesis Platiensis registrari in speciali libro parochiali; nunc vero petit a S. Congregatione Concilii, ut parochis suae dioecesis liceat exempla authentica harum attestationum, ad petitionem fidelium ex praefato speciali libro exscribere, solitis taxis perceptis.

Hisce acceptis precibus, exquisitum fuit votum unius ex Consultoribus, qui hac de re tria expendenda sibi assumit, agit nempe: 1° *de vi iuridica attestationum parochialium, quas secum deferunt praefati migrantes ad patriam reversi;* 2° *de vi iuridica registrationis a parochis dioecesis Platiensis factae in libro speciali;* 3° *de perceptione taxarum.*

I. Consultor sustinet fides parochiales veram vim iuridicam habere, modo tamen quaedam cautelae adhibitae sint. Nam attestationes de baptismo aut de aliis Sacramentis receptis, quas parochi ex relativis libris parochialibus de verbo ad verbum transcribunt, authenticae sunt, et adhiberi possunt, ut fidem publicam facientes, in iudicio et extra. Barbosa, *De offic. et potest. parochi, part. I, cap. 7 per totum.* Parochus enim a iure constitutus est ut publicus officialis, qui de his, quae ipse fecit aut propriis sensibus percepit, testari possit, et ita quidem ut haec attestatio sit iuridica, authentica, fidemque publicam faciat, ad instar omnium officialium publicorum, qui testantur de his quae in exercitio officii sui peregerunt.

Unde ipsi libri parochiales, in quibus scriptae sunt et custodiuntur praefatae attestationes, fidem publicam faciunt; unde etiam particulae ex his libris excerptae, sive ab ipso parocho qui Sacramenta administravit, sive ab eius successore, fidem publicam item faciunt, modo tamen parochus de verbo ad verbum praefatas attestationes transcribat, et se ita transcripsisse testetur. Quo in casu parochus, consuetudine universali ita

rem interpretante, habetur ut notarius publicus ecclesiasticus, qui ius habet instrumenti primigenii exemplum authenticum transcribere, et ita quidem ut hoc exemplum eamdem vim iuridicam habeat quam ipsum primigenium instrumentum.

Verum agitur de attestationibus parochialibus in America scriptis et in dioecesi Platiensi exhibitis: quo in casu, ut patet, locus datur fraudibus. Ad has ergo avertendas, duae conditiones requiruntur: 1° ut Ordinarius Americanae dioecesis, ad quam pertinet parochus attestationes e libro parochiali transcribens, subscriptionem huius parochi recognoscat et authenticet; consuetudine enim receptum est, ut quoties attestatio parochialis mitti debeat extra dioecesim, et praesertim in regiones longinquas, recognosci debeat ab Ordinario dioecesis e qua mittitur; alioquin, quam fidem facere posset attestatio et subscriptio parochi prorsus incogniti? 2° ut Ordinarius dioecesis, in qua exhibenda est praefata attestatio, et proinde, in casu, Ordinarius Platiensis, recognoscat subscriptionem et sigillum Episcopi Americani; non enim parochi est, Ordinariorum extraneorum sigilla et subscriptiones recognoscere, nec ad hoc habet media idonea.

II. Circa registrationem attestationum parochialium a parochis dioecesis Platiensis factam, Consultor retinet, quod, attento quidem solo parochiali officio, parochi non sunt habiles hanc registrationem authentice faciendam; transcribere enim instrumenta, ita ut exemplum eâdem vi iuridicâ polleat, qua ipsum primigenium instrumentum, notariorum est, non parochorum. Parochi quidem transcribere possunt parochiales attestationes de baptismo aut alio Sacramento recepto, sed e libris parochialibus tantum, et quidem e suis libris parochialibus, qui nimirum asservantur in archivo parochiali, cuius sunt custodes; sed eorum officium non ultra progreditur; non enim sunt notarii.

Verum nil obstare videtur quin Episcopus parochos dioecesis suae notarios creet, ad hoc ut praedictam registrationem facere possint. Episcopus enim ius habet (licet probabilius vi solius consuetudinis) creandi notarios. Fagnanus, *cap. Sicut te 8, Ne clerici vel monachi, n. 42 sq.;* Reiffenstuel, *tit. de fide instrumentorum, n. 260;* Schmalzgrueber, *h. tit., n. 4;* et haec episcopalis potestas nullis a iure vel consuetudine limitibus circumscribitur. Unde nil impedit, quin Episcopus decreto suo omnes parochos dioecesis suae constituat notarios, praesertim, cum agatur non de quibuslibet actibus rogandis, aut instrumentis authenticandis, sed tantummodo de unica specie instrumentorum, scilicet de attestationibus parochialibus registrandis et authenticandis. Nec ad hanc in casu notariorum creationem requiri videtur decretum Episcopi formale et expressum, sed sufficit decretum, quo Episcopus registrari iubeat praedictas attestationes,

cum non ad alium finem hanc registrationem praecipiat, nisi ut inde haberi possint fides authenticae et publicae baptismatis, quae fides nonnisi a notariis confici possunt. Quod si quis putet necessariam esse specificam notariorum creationem, facillimum est Episcopo addere in suo decreto haec aut similia verba: « Volumus praedictas attestationes registrari a pa-« rochis, *quos ad hoc tantum per praesens decretum notarios publicos eccle-« siasticos constituimus* ». Assertâ autem vi iuridica dictae registrationis, sequitur, in casu, librum illum specialem, qui continet has attestationis, a parochis–notariis registratas, esse authenticum, sicut alios libros parochiales, et proinde particulas, ex eo ab iisdem parochis–notariis extractas, vim iuridicam habere in iudicio et extra.

III. Quoad perceptionem taxarum Consultor censet, opportunum esse, ut S. Congregatio petitioni Episcopi Platiensis annuat. Nam: 1° novus qui dem est praedictus parochorum dioecesis Platiensis usus, ut nova taxa. Sed novum non est, imo receptum est in Ecclesia ut parochi pro attestationibus ex libris parochialibus excerptis, et notarii pro instrumentorum exemplis authenticis conficiendis, moderatam taxam percipiunt. Porro supra visum est particulas excerptas e libro speciali, in quo registratae sunt attestationes parochorum Americanorum, assimilandas esse, quoad vim iuridicam, attestationibus parochialibus stricte dictls. Ergo aequum est, ut pro his particulis transcribendis moderatam taxam percipiant parochi, eo magis quod non minor est labor pro parochis transcribentibus, nec minor utilitas pro fidelibus petentibus 2° Nec dicatur hoc usu detrimentum afferri iuribus parochorum Americanorum. Verum quidem est, si praedictae particulae e libro speciali depromptae sufficiant ad probandum in iudicio et extra, fideles non amplius a parochis petituros esse attestationes de Sacramentis in eorum parochia receptis; sed potius aequivalentes attestationes petituros esse a parochis dioecesis Platiensis, quas sibi minoribus expensis comparabunt; unde quoddam detrimentum parochis Americanis afferetur. Sed haec animadvertenda: *a*) iam parochi Americani ius suum perceperunt, dum parochiales attestationes de Sacramentis receptis fidelibus Italis ad Italiam reversuris, perceptâ taxâ, tradiderunt; *b*) fideles Itali, ad patriam reversi, prohiberi nequeunt quin has parochiales attestationes, quas penes se habent, registrari curent a notariis ecclesiasticis, ut sibi praesto sint exempla praedictarum attestationum authentica pro variis vitae usibus; *c*) operosum, longissimum et taediosum esset, si fideles Itali, in patriam reversi, tenerentur recurrere ad parochos Americanos pro habendis dictis attestationibus quoties sibi sint necessariae, v. g. pro matrimonio, ordinatione, etc.; et saepe tempus non suppeteret.

Quibus omnibus perpensis, censet Consultor, opportunum esse et utile, ut S. Congregatio Episcopo Platiensi postulata concedat, id est, ut

dictus Episcopus registrari iubeat a parochis suae dioecesis in libro speciali et distincto attestationes parochiales parochorum Americanorum de baptismo aut aliis Sacramentis susceptis, et inde eisdem parochis suis permittat ex dicto libro speciali particulas authenticas transcribere, et fidelibus petentibus tradere, perceptâ solitâ taxâ; hac tamen cautela adhibita, ut praedictae attestationes parochorum Americanorum non registrentur in libro speciali, nisi munitae authentica recognitione tum Ordinarii Americani tum Ordinarii Platiensis.

Resolutio. — Emi Patres S. Congregationis Concilii, in plenis comitiis diei 3 Iulii 1909, proposito dubio: *an et quomodo petitioni Episcopi Platiensis annuendum sit in casu*, responderunt: *affirmative, et ad mentem.* Mens est: « Gli attestati dei parroci Americani dovranno essere vidimati « dai rispettivi Ordinari, e non potranno essere trascritti nei registri se « non con ordine del Vescovo o di un suo delegato, il quale dovrà prima, « con l'assistenza del Promotore fiscale, riconoscerne l'autenticità, e quindi « li farà conservare nella Curia vescovile ».

L. ✠ S. Iulius Grazioli, *Sub-secretarius.*

SACRA ROMANA ROTA

MONACEN.-FRIBURGEN.

NULLITATIS MATRIMONII

Pio PP. X feliciter regnante, Pontificatus Dominationis suae anno sexto, ad exitum vergente, die 24 Iulii 1909, RR. PP. DD. Ioannes Prior, Aloisius Sincero, et Ioseph Mori, Ponens, *Auditores de turno, instantibus in gradu appellationis Antonietta Trimborn et Wernerio di Branconi, repraesentatis per legitimum procuratorem sacerdotem Mancini advocatum, adversus sententiam a Curia Monacensi prolatam in causa nullitatis matrimonii inter eundem di Branconi, repraesentatum ut supra, et Elisam Streit, quae declaravit nolle molestari in praesenti iudicio, sese remittens depositioni factae coram Curia Osnabrugensi ad hoc delegata, interveniente et disceptante in causa Defensore vinculi ex officio, sequentem ediderunt sententiam.*

Die 23 Octobris anno 1879, Wernerius di Branconi, tribunus militum emeritus sectae evangelicae addictus, ritu protestantico coram haeretico ministello in ecclesia S. Petri civitatis Amburgensis, matrimonium iniit

cum Elisa Streit eiusdem sectae proselita. Quoniam sponsa erat cauponis filia et parentes sponsi hoc matrimonium adversabantur, praesertim ab quosdam pravos rumores vulgatos super puellae honestatem, quos tamen Wenerius, ut infundatos habebat, in quodam familiae conventu, paucis ante nuptias diebus habito, hic in sequentia verba prorupit: « Che importa, « se le voci sulla mia fidanzata risultassero vere, o che essa mi facesse nel « matrimonio delle scappate? Non per questo mi ucciderei, ma semplice- « mente farei divorzio ». Hisce itaque pro nihilo ductis, matrimonium pure et simpliciter fuit celebratum, et quin sponsa ullimode de factis oppositionibus et relatis verbis esset edocta aut posset suspicari.

Primo matrimonii tempore, ex quo tres filii geniti sunt, uno tantum nunc superstite, pacifice res inter coniuges sese habuerunt; at postea sive ex mala viri rei oeconomicae gestione, sive ex rudi huius charactere et iniuriis in uxorem prolatis, pax inter coniuges nutare coepit, et exinde gravibus exortis dissidiis locus factus est sententiae divortii anno 1884, ex culpa viri. Wernerius libertatem nactus ad novas nuptias convolavit anno 1886, aliam mulierem sibi coniugio, ritu protestantico, copulans, eidem sectae addictam: quae tamen uxor anno 1895 decessit, tribus ex contracto matrimonio relictis filiis. Cum superstite viro vincula consuetudinis adstrinxit praenobilis mulier Antonia Trimborn, et huius cura unus ex hisce filiis, nempe filia maior Clara Branconi, catholicam religionem est amplexus, modo degens in religiosa educationis domo.

Verum, cum dicta mulier valde exoptaret etiam ad catholicam religionem perducere tum duos alios filios tum eorum patrem, in civitatem Monacensi degens, apud eiusdem ecclesiasticam Curiam institit, ut sibi relaxaretur fides status liberi, quo matrimonium inire valeret, praevia dispensatione apostolica super impedimento mixtae religionis, cum Wernerio di Branconi adhuc in secta protestantica. Concessioni petitae obstabat impedimentum ligaminis, utpote prima uxore Wernerii, licet per divortium se parata, adhuc in vivis manente. Ad obstaculum removendum Antonia Trimborn apud eamdem Curiam matrimonium Wernerii cum Elisa Streit iudicialiter impetiit de nullitate, ob appositionem turpis conditionis contra substantiam eiusdem matrimonii, sed infausto exitu. Nam, die 26 Octobris 1904, lata fuit sententia votis instantis prorsus adversa, seu matrimonium fuit validum declaratum.

Ab hac sententia, die 28 Novembris eiusdem anni, provocavit actrix ad S. Congregationem Concilii; eique sese adiunxit ut actor Wernerius di Branconi. Ex mandato eiusdem S. Congregationis Archiepiscopus Friburgensis explevit processum suppletorium, eiusque relativa acta anno proxime elapso transmisit ad S. Congregationem. Instaurato nuper ex SSmi ordinatione S. R. Rotae tribunali, eidem tribunali in gradu appellationis

praefata causa subiecta fuit, omnibus de ritu absolutis, disceptanda sub consueta dubitandi formula, *an constet de nullitate matrimonii in casu.*

Ad factum quod attinet, RR. PP. Auditores considerarunt, Wernerium di Branconi, prout ex actis processus constat, habuisse tantum intentionem seu propositum ineundi matrimonium iuxta placita sectae evangelicae, quae in casu infidelitatis uxoris permittit matrimonii separationem, seu divortium, non vero hanc solubilitatem uti pactum aut conditionem, occasione celebrationis matrimonii, fuisse appositam, quod ex sequentibus liquet. Revera, ante matrimonium, sinistri circa honestatem puellae Streit Wernerio relati sunt sive a suis fratribus Francisco et Gustavo, sive ab aliis parentibus, qui proinde nuptias impedire conati sunt; sed eos Wernerius sprevit, neque fidem addidit, sicuti pluries per sequentia verba fassus est in suis depositionibus: « Siccome non si addussero i fatti, così « ritenni queste dicerie affatto infondate; ma io pensava, che tutto quello « che mi si diceva fossero ciarle: sul momento non pensava che si fosse « arrivato a questo punto; per solito rispondevo presso a poco così: che « mi lasciassero fare, perchè volevo bene alla ragazza, e facevo un buon ma« trimonio ». Item nonnullis diebus ante matrimonii celebrationem, parentibus et amicis, eum deterrentibus ab huiusmodi celebratione, ita reposuit: « Che importa, se le voci sulla mia fidanzata risultassero vere in « seguito, o che essa mi facesse nel matrimonio scappate? Non per questo « mi ucciderei, ma semplicemente farei divorzio ».

Ex huiusmodi expressionibus duo profecto deducuntur: firmus nempe animus Wernerii nuptias ineundi non obstante contrarietate parentum et amicorum, et erronea persuasio, in casu adulterii uxoris, sese ab ea posse separari.

Nec audiendus est defensor Wernerii, quando ad suam thesim probandam confugit ad cerebrosum pactum initum inter familiam et Wernerium ipsum, de appositione in actu matrimonii conditionis in casu infidelitatis uxoris, quod locum habuisset biduo ante nuptias. Sane Gustavus Branconi ita deposuit: « Alle osservazioni riguardo alle voci sulla vita « non immacolata della sposa, che furono fatte dalla famiglia di lui, il « fidanzato dichiarava: *Se questo non va, allora faccio divorzio* »; et alter frater Franciscus ita rem enarrat: « Nella risposta di mio fratello non « solo ho trovato l'espressione del nostro concetto evangelico, che il « matrimonio è dissolubile ma anche che egli fosse fermamente deciso « a sciogliere il matrimonio, se le voci fossero risultate vere, e che egli « dunque si obbligasse verso i parenti di sciogliere il matrimonio in que« sto caso ».

Sed harum depositionum sensus penitus est respuendus, tum quia de hoc pacto numquam ipse Wernerius locutus est, tum quia penitus de-

struitur ab eo quod ipse candide fatetur in nova depositione, facta in processu suppletorio coram Curia Friburgensi, die 14 Octobris 1907. Nam Wernerius, a iudice delegato interrogatus, ita respondit: « Conclusi il ma- « trimonio, malgrado tutto (*seu non obstante familiae oppositione*), perchè « avevo dato la mia parola alla signorina Streit, e la volevo mantenere, « ritenendomi verso di lei obbligato... Facendo il matrimonio nella chiesa « di S. Pietro, volli conchiudere un matrimonio cristiano secondo il con- « cetto della mia confessione evangelica, e volevo anche assumere i doveri « di un matrimonio cristiano. Io riteneva che il matrimonio cristiano si « potesse sciogliere, e precisamente nella maniera che sarei stato libero, « dopo lo scioglimento, di sposare un'altra donna anche vivendo mia moglie « divorziata. Nella conclusione del matrimonio, quando stava d'innanzi « all'altare, era deciso ad adempiere i miei doveri, ma pensai anche a que- « sto, che se le voci sfavorevoli sulla mia fidanzata fossero risultate vere, « mi sarei fatto divorziare ». Haec ultima verba collimant cum aliis ~~superius~~ exscriptis: « Che importa, se le voci..... Non per questo mi ucciderei, « ma semplicemente farei divorzio ». Iamvero ex relata depositione haec duo resultant: 1° Wernerium voluisse matrimonium iuxta conceptum evangelicae sectae; 2° et, iuxta ipsius sectae erratum conceptum, illud retinuisse solubile.

Nec item ad cohonestandum defectum matrimonialis consensus iuvat recurrere ad illa verba a Wernerio in iuridica depositione relata: « Io « posso dire, che se avessi conosciuto allora il concetto cattolico del matri- « monio, io non mi sarei sposato »; et alibi: « Se io avessi supposto che « si trattava di unione indissolubile, allora io non l'avrei sposata ». Ex hisce verbis contenditur, Wernerium voluisse matrimonium solubile, et proinde defecisse consensum matrimonialem, in suum verum obiectum. At haec voluntas est voluntas hypothetica seu interpretativa, quae de facto non exsistit; et proinde ex ea hoc tantum deduci potest, Wernerium voluisse matrimonium contrahere iuxta doctrinam haereticam, quae eius valori non officit, uti inferius videbitur.

Insuper RR. PP. expenderunt, praetensam turpis conditionis solubilitatis matrimonii in casu adulterii sponsae appositionem non fuisse expressam aut notificatam alteri comparti, Elisae Streit, prout tum Wernerius tum Elisa fassi sunt: « Di questa decisione non dissi nulla prima « del matrimonio alla mia fidanzata. Ritenevo tutto per ciarle, e mi sem- « brava sconveniente di esprimermi così verso una signorina »; et Elisa, ex parte sua, haec habet: « Non ha fatto mai verso di me queste dichia- « razioni, nè mi ha messo mai dichiarazioni di sorta ». Ergo, cum in contractu matrimonii, ea conditionis appositio non fuerit expressa, iure merito praesumitur, ab ea recessisse, dato etiam et non concesso, quod

anterius fuerit adiecta; eo vel magis quia interpretatio semper fieri debet contra eum, qui dolum adhibuit, ut habet Glossa in *cap. 26, de sponsal. et matr.*, verb. *Mulierem*. Demum id confirmatur ex declaratione ipsius Wernerii. Percontanti enim iudici, quo sensu illa verba ab eo prolata sunt: « che importa, se in seguito le cattive voci sulla mia fidanzata ri- « sultassero vere... Non per questo mi ucciderei, ma mi farei divorziare »; ita respondit: « A queste parole io unii il senso: *io non rischio niente con « questo matrimonio, posso di nuovo liberarmene, posso di nuovo far divor- « zio* ». Wernerius, refragantibus matrimonio parentibus et amicis, eorum oppositionem tamquam inutilem repulit, adducendo, quod in casu infidelitatis uxoris sibi in facultate semper erat utendi remedio a lege concesso, nempe desponsatam uxorem dimittendi, et aliam ducendi. Ergo expetita conditionis appositio, iuxta Wernerium, uti supervacanea censebatur, cum satis esset matrimonium inire iuxta sectae evangelicae placitum.

Ex quibus in facto considerationibus hoc adstruitur, Wernerium voluisse quidem matrimonium contrahere, cum erronea persuasione, illud esse solubile in casu adulterii uxoris, seu iuxta sensum sectae evangelicae, sed hanc intentionem in pactum aut conditionem non deduxisse, eo quia id non existimabat necessarium, tum quia dicteriis contra uxorem fidem non praestabat, tum quia in casu veritatis, in promptu habebat remedium legis protestanticae: et hinc in iudicio fassus est: « Volli conchiudere un matrimonio cristiano, secondo il concetto della « mia confessione evangelica, e volevo assumere i doveri di un matrimo- « nio cristiano ».

In iure autem haec prae oculis habenda sunt. Primo non quaecumque intentio etiam exterius manifestata ad foedandum vel solvendum matrimonium dici debet sufficiens ad illud irritandum, sed tantum ea quae in pactum vel conditionem in celebratione matrimonii fuit deducta. Scatet id aperte ex declaratione S. Officii, diei 20 Octobris 1680, quae ita se habet: « An sit validum matrimonium contractum inter catholicum et « schismaticum cum intentione foedandi vel solvendi matrimonium »; cui dubio responsum fuit: « Si ista sint deducta in pactum seu cum ista con- « ditione sint contracta, matrimonia sunt nulla, sin aliter, sunt valida ». Haec doctrina evolvitur a Benedicto XIV in *Synodo diocesana, lib. 13, cap. 22, n. 7*, et confirmatur a Pio VI in litteris datis sub die 11 Iulii 1789 ad Archiepiscopum Pragensem, qui, non secus ac Benedictus, *loc. cit.*, allatae doctrinae sequentem dat rationem: « Nec deest intima ratio, cur in- « tentio contrahendi iuxta placita sectae adstruentis aut legis permittentis « dissolutionem matrimonii, non officiat eius valori, modo non deducatur « in pactum: etenim hoc ipso, quod acatholici vano errore decepti exi-

« stimant, solutionem matrimonii iis de causis minime repugnare legi « Christi, hinc fit ut in eorum mente, propter falsam illam existimatio- « nem, intentio contrahendi iuxta huiusmodi leges aut sectae placita, mi- « nime excludat primariam intentionem contrahendi iuxta divinam legem « per Christum confirmatam. Permanet proinde haec voluntas in actu « contrahendi, ex eaque fluit ac determinatur consensus, qui actu prae- « statur. Porro consensus praestitus iuxta legem Christi aptus est ac suffi- « ciens ad matrimonii valorem, nisi aliud obstet canonicum impedimentum ».

Secundo, haec deductio in pactum vel conditionem in foro externo non praesumitur, sed est concludenter probanda, secus fit locus contrariae praesumptioni. Ita Benedictus XIV, *loc. cit.:* « Si expressa illa con- « ditio, de matrimonio ob adulterium dissolvendo, apposita minime fuerit, « quantumvis contrahentes in eo fuerint errore, ut matrimonii vinculum « per adulterium dissolvi possit, nihilominus locus est praesumptioni, ut « dum matrimonium prout a Christo institutum fuit, inire voluerunt, « illud omnino perpetuum ac, interveniente etiam adulterio, insolubile con- « trahere voluerint, praevalente nimirum generali, quam diximus, volun- « tate, de matrimonio iuxta Christi institutum ineundo, eaque privatum « illum errorem quodammodo absorbente; quo fit ut matrimonium ita « contractum validum, firmumque maneat ». Deinde haec in pactum deductio debet esse facta, altera parte sciente et consentiente; tum quia contractus ex duorum voluntate in idem placitum resultat, tum quia, ut ait Sanchez, *De matr., lib. 2, disc. 45,* « id generale est in omni contractu « huiusmodi, ut protestatio alterius nihil iuvet, nisi altero consentiente « facta sit ».

Verum, quid dicendum, si coniuges cognoscentes quidem legem, permittentem matrimonii solubilitatem ob compartis adulterium, cum hac positiva intentione matrimonium inierunt, ut, in casu infidelitatis unius coniugis, matrimonium solvi posset? Profecto tunc matrimonium dici debet nullum, cum haec positiva intentio destruat matrimonium ob defectum animi matrimonialis in suum verum obiectum, seu matrimonium indissolubile; seu, aliis verbis, intentio generalis contrahendi matrimonium iuxta legem Christi absorbetur et destruitur a contraria voluntate contrahentium: Benedictus XIV, *loc. cit.;* Card. De Lugo, *De sacram., dis. 8, n. 131.*

Attamen RR. PP. Auditores censuerunt expositam doctrinam proposito casui non posse applicari, ex specialibus circumstantiis in eo concurrentibus. Primo Wernerius utique in sua depositione haec declaravit: « Io dovetti pensare a questo (*de solutione matrimonii in casu infidelitatis « Elisae*), perchè poco tempo prima i miei parenti mi avevano sconsigliato, « ed io posso dire, che se avessi conosciuto allora il concetto cattolico « dell'indissolubilità del matrimonio, io non mi sarei sposato. Io dunque

« era deciso, nel caso che le voci fossero risultate vere, o che la mia sposa « avesse fatto delle scappate, a far sciogliere il mio matrimonio e divor- « ziare ». At paulo ante, in eadem depositione, haec edixerat: « A queste « parole io unii il senso: *Io non rischio niente con questo matrimonio: posso « dire di liberarmene, posso far divorzio.* Ma io pensava che tutto quello « che mi si diceva fossero ciarle: nel momento non pensai che si sarebbe « arrivato a questo ». Si igitur sprevit vulgatos rumores, et nullam suspicionem fovebat de honestate puellae in posterum, non erat ratio limitandi matrimonii consensum.

Secundo, haec limitatio consentiendi matrimonio, nisi sub eo respectu, comparti in celebratione matrimonii neque ante fuit manifestata. Ergo etiam paulisper admisso, quod ea exstiterit, praesumendum est, Wernerium in celebratione matrimonii ab ea recessisse, cum, ut ait Glossa, loco superius citato, contra eum qui dolum adhibet in contractibus, interpretatio sit facienda: nihil suffragante in casu intentione virtuali, quae fortasse Wernerio in foro tantum interno prodesse poterit.

Tertio recolendum est, huiusmodi matrimonium celebratum fuisse in loco non obnoxio legi Tridentinae de clandestinitate, quare nihil impediebat ut consensus matrimonialis, vitiatus ex una parte, posset revalidari ex copula affectu maritali habita. Et revera Wernerius primis matrimonii secuti temporibus ideae divortii valedixit: « Le relazioni con mia « moglie furono discrete fino alla nascita del primo figlio, ed io allora non « pensai ad un divorzio ».

Ex hisce igitur rationum momentis concludere licet, oppositam limitationem consensus matrimonialis in nullo calculo esse habendam, utpote non probatam, vel saltem fundate dubiam. At, etiam admissa hac secunda hypothesi, clara est doctrina eiusdem Card. De Lugo, *loc. cit., n. 136:* « In dubio an aliquis habuerit illam voluntatem generalem et efficacem « faciendi matrimonium omnino validum, iudicandum est in favorem con- « tractus, ut valeat. Ratio, quia unusquisque praesumitur velle exercere « contractum validum, nisi oppositum probetur, iuxta communem doctri- « nam iuristarum, quod a fortiori habebit locum in casu matrimonii, quae « est causa magis favorabilis ».

Quibus omnibus in facto et in iure pensatis, Nos infrascripti Auditores de turno, Christi nomine invocato, pro tribunali sedentes, ac solum Deum prae oculis habentes, decernimus, declaramus ac sententiamus, *non constare de nullitate matrimonii initi inter Wernerium di Branconi et Elisam Streit;* seu proposito dubio, *negative* respondemus; statuentes praeterea, esse compensandas inter partes iudiciales expensas.

Ita pronunciamus, mandates Ordinariis locorum et ministris tribunalium, ad quos spectat ut exsecutioni mandent hanc sententiam, et

adversus reluctantes procedant ad normam sacrorum canonum, et praesertim *cap. 3, sess. XXV de reform.* Concilii Tridentini, iis adhibitis exsecutivis mediis, quae magis opportuna et efficacia pro rerum adiunctis exstitura sint.

Romae, die 24 Iulii 1909.

Ioannes Prior.
Aloisius Sincero.
Ioseph Mori, *Ponens.*

L. ✠ S.

Sac. Tancredes Tani, *Notarius.*

DIARIUM ROMANAE CURIAE

SEGRETERIA DI STATO

NOMINE

Il S. Padre, con biglietto della Segreteria di Stato e con Breve pontificio, si è degnato di nominare:

Protonotario apostolico ad instar participantium:

3 *Agosto 1909.* — Il Can. Emilio Cottafavi, arciprete curato del Capitolo cattedrale di Reggio Emilia.

Prelati domestici:

22 Luglio 1909. — Il Can. Ferdinando Lejeune, già Vicario generale della diocesi di Arras, ed ora parroco di Boulogne-sur-mer nella stessa diocesi.

ONORIFICENZE

Il S. Padre, con biglietto della Segreteria di Stato e con Breve pontificio, si è degnato di conferire:

La Commenda dell'Ordine di S. Gregorio magno, classe militare:

24 Luglio 1909. — Al Sig. Conte Valentino Canale, Cadetto aiutante nel Corpo delle Guardie nobili pontificie.

Il Cavalierato dell'Ordine di S. Gregorio magno, classe civile:

8 Luglio 1909. — Al Sig. Giovanni F. Carroll, di New-York.

27 Luglio. — All'Avv. Alessio Rivière, Presidente della Gioventù cattolica a Cambrai.

28 Luglio. — Al Sig. Alessandro Cardon-Duererger, Presidente dei Comitati cattolici a Cambrai;

— Al Sig. Willibrordo Luigi Fich, di Oosterhout in diocesi di Breda.

Il Cavalierato dell'Ordine di S. Gregorio magno, classe militare:

21 Luglio 1909. — Al Sig. Giovanni Vogelsang, Sergente Maggiore della Guardia svizzera pontificia.

30 Luglio. — Al Sig. Tommaso Cecchini, Tenente della Guardia palatina d'onore.

Il Cavalierato dell'Ordine di S. Silvestro:

5 Agosto 1909. — Al Sig. Pietro Anzolini, Cavaliere Donato dell'Ordine di Malta in Roma.

MAGGIORDOMATO DI SUA SANTITÀ

NOMINE

La Santità di nostro Signore, con biglietto di S. E. Rma Mons. Maggiordomo, si è degnata di nominare:

Camerieri segreti soprannumerari:

27 Aprile 1909. — Il Rev. D. Salvatore La Cava, della diocesi di Catanzaro.

28 Aprile. — Il Rev. D. Carlo Smokvina, professore nel Seminario di Segna;

— Il Rev. D. Antonio Loncaric, *idem;*

— Il Rev. D. Francesco Binicki, *idem;*

— Il Rev. D. Giovanni Starcevic, *idem.*

19 Luglio 1909. — Il Rev. D. Pietro Rossetti, Aiutante di studio per Mons. Persiani, Uditore della S. Rota.

27 Luglio. — Il Rev. D. Leopoldo de Brúhl, della diocesi di Breslavia.

28 Luglio. — Il Rev. D. Giuseppe Kuca, dell'archidiocesi di Brünn.

29 Luglio. — Il Rev. D. Pacifico Massella, Officiale della Segreteria di Stato.

2 Agosto 1909. — Il Rev. D. Francesco Donato, dell'archidiocesi di Napoli.

— Il Rev. D. Salvatore Trama, della medesima archidiocesi;

— Il Rev. D. Luigi Hagemann, della diocesi di Fulda;

— Il Rev. D. Guglielmo Frye, della medesima diocesi.

Camariere segreto di spada e cappa soprannumerario:

26 Aprile 1909. — Il Sig. Gabriele de Larralde-Dinstéguy, della diocesi di Bayonne.

Camerieri d'onore in abito paonazzo:

26 Aprile 1909. — Il Rev. D. Giuseppe Woernghofer, dell'archidiocesi di Monaco (Baviera);

— Il Rev. D. Michele Kmoskò, Prefetto degli studi nel Seminario centrale di Budapest.

17 Luglio 1909. — Il Rev. D. Ambrogio Rizzi, Preposto parroco di S. Ilario in Cremona.

27 Luglio. — Il Rev. D. Antonio Albertini, della diocesi di Faenza;

— Il Rev. D. Ercole Rambelli, della medesima diocesi;

— Il Rev. D. Ferdinando Benelli, della medesima diocesi.

Cameriere d'onore di spada e cappa soprannumerario:

27 Aprile 1909. — Il Sig. Cesare Finoli, di Milano.

Cappellani segreti d'onore:

26 Aprile 1909. — Il Rev. D. Giuseppe Metzker, Vice-parroco a Budapest.

16 Luglio 1909. — Il Rev. D. Domenico Facchini, chierico beneficiato della basilica vaticana.